

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
2026 ОНЫ НАМРЫН ЭЭЛЖИТ ЧУУЛГАН

2026 ОНЫ 10 ДУГААР САРЫН 06-НЫ ӨДӨР МЯГМАР ГАРАГ

ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛ
БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААН

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ ГАЗАР

*Та хуралдааны тэмдэглэлийн цахим хувьтай дараах
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой.*

БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ТЭМДЭГЛЭЛИЙН АГУУЛГА

2026 оны 10 дугаар сарын 06-ны өдөр, Мягмар гараг

Хуралдааны тэмдэглэлийн агуулга	1
Хуралдааны товч тэмдэглэл:	2-5
Хуралдааны дэлгэрэнгүй тэмдэглэл:	6-26

1.Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй хууль, тогтоолын төслүүдийг чуулганаар хэлэлцүүлэх эсэх асуудал	5-8
2.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хоёр дахь хэлэлцүүлэг, танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ/	9-26

**Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганы
Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны 10 дугаар сарын 06-ны өдөр
/Мягмар гараг/-ийн хуралдааны товч тэмдэглэл**

Улсын Их Хурлын гишүүн С.Зулпхар ирц, хэлэлцэх асуудлын дарааллыг танилцуулж, хуралдааныг даргалав.

Хуралдаанд ирвэл зохих 32 гишүүнээс 17 гишүүн хүрэлцэн ирж, 53.1 хувийн ирцтэйгээр хуралдаан 11 цаг 30 минутад Төрийн ордны “Жанжин Д.Сүхбаатар” танхимд эхлэв.

Томилолттой: Л.Гантөмөр, Ч.Ундрэм;
Чөлөөтэй: Л.Оюун-Эрдэнэ;
Эмнэлгийн чөлөөтэй: Ж.Бат-Эрдэнэ;
Тасалсан: Д.Амарбаясгалан, Э.Болормаа, Н.Номтойбаяр, Э.Одбаяр, О.Цогтгэрэл.

Нэг.Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй хууль, тогтоолын төслүүдийг чуулганаар хэлэлцүүлэх эсэх асуудал

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хорооны асуудал эрхлэх газрын дарга Б.Хатантуул, мөн газрын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Ц.Баянмөнх, зөвлөх Г.Алтанцэцэг, Б.Баярсайхан, референт Б.Баясах, Т.Нарантунгалаг, О.Мөнгөнчавхдас нар байлцав.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7-д “Энэ хуулийн 5.1-д заасан жагсаалтад ороогүй хууль, тогтоолын төсөл өргөн мэдүүлснийг Зөвлөлийн саналыг харгалзан Төрийн байгуулалтын байнгын хороо хэлэлцэж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх дэмжсэн бол чуулганаар хэлэлцүүлнэ.” гэж заасны дагуу өргөн мэдүүлсэн төсөл бүрээр санал хураалт явуулав.

Ц.Сандаг-Очир: 1.Монгол Улсын Засгийн газраас 2026.07.06-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 12
Татгалзсан: 9
Бүгд: 21
57.1 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

2.Улсын Их Хурлын гишүүн П.Наранбаяр нарын 9 гишүүн 2026.07.22-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Нийгмийн сүлжээнд хүүхдийн оролцоог зохицуулах тухай хуулийн

төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 13
Татгалзсан: 8
Бүгд: 21
61.9 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

3.Улсын Их Хурлын гишүүн М.Ганхүлэг нарын 10 гишүүн 2026.08.21-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 13
Татгалзсан: 9
Бүгд: 22
59.1 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

4.Засгийн газраас 2026.08.24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Өвлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 14
Татгалзсан: 8
Бүгд: 22
63.6 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

5.Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Бат-Эрдэнэ нарын 4 гишүүн 2026.08.25-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль /Шинэчилсэн найруулга/-ийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 13
Татгалзсан: 9
Бүгд: 22
59.1 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

6.Засгийн газраас 2026.09.02-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 12
Татгалзсан: 10
Бүгд: 22
54.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

7.Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Уянга нарын 3 гишүүн 2026.09.11-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Байгалийн нөөцийн ашиглалтын ил тод байдлын тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 12
Татгалзсан: 11
Бүгд: 23

52.2 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

8.Улсын Их Хурлын гишүүн С.Цэнгүүн нарын 29 гишүүн 2026.09.29-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг чуулганы нэгдсэн хуралдаанаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн санал хураалт явуулъя.

Зөвшөөрсөн: 13
Татгалзсан: 10
Бүгд: 23

56.5 хувийн саналаар дэмжигдлээ.

Уг асуудлыг 11 цаг 40 минутад хэлэлцэж дуусав.

Хоёр.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн, хоёр дахь хэлэлцүүлэг, танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ/

Хэлэлцэж буй асуудалтай холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн, Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Б.Энхбаяр, Улсын Их Хурлын гишүүн, Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Үндсэн хуулийн цэцийн Тамгын газрын дарга Г.Билгүүн, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын Тэргүүн дэд дарга Б.Батцэцэг, мөн газрын Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Д.Гантуяа, Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэд дарга Ц.Одхүү, мөн газрын Санхүү, хангамжийн хэлтсийн дарга Б.Лхагвасүрэн, Шадар сайдын ахлах зөвлөх бөгөөд Ажлын албаны дарга Б.Мөнх-Оргил, Онцгой байдлын ерөнхий газрын дарга Г.Ариунбуян, мөн газрын Санхүү, ар талын газрын Санхүүгийн хэлтсийн дарга Т.Мөнх-Эрдэнэ, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн гишүүн А.Энхбат, Төрийн албаны зөвлөлийн дарга Л.Цэдэвсүрэн, Сонгуулийн ерөнхий хорооны дарга Н.Мягмар, мөн хорооны Тамгын газрын дарга Д.Бат-Эрдэнэ, Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын дарга Б.Цэнгэл, Сангийн яамны Төрийн нарийн бичгийн даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч М.Санжаадорж, мөн яамны Санхүү, төсвийн судалгааны газрын дарга Л.Ичинноров, Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Ж.Дэлгэржаргал, Санхүүгийн бодлогын газрын дарга С.Тулга, Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн, Төсвийн зарлагын хэлтсийн дарга П.Бат-Эрдэнэ, мөн хэлтсийн мэргэжилтэн Г.Үлэмждэлгэр, Төсвийн орлогын хэлтсийн дарга Г.Гантулга, мөн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн Г.Мөнхзул, Өрийн удирдлагын хэлтсийн дарга Л.Гантогтох, Төсвийн нэгтгэлийн хэлтсийн дарга В.Содномдаржаа, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн Санхүүгийн хэлтсийн дарга Х.Отгонжаргал, Нийслэлийн Засаг даргын нэгдүгээр орлогч Б.Мөнхбат, Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газрын Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Сүх-Очир, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ, мөн газрын Эдийн засгийн бодлого, төсөөллийн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн Г.Төгөлдөр, Үндэсний аудитын газрын Санхүүгийн аудитын

газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Н.Цэвэлмаа, мөн газрын Тусгай чиг үүргийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Баярсайхан, Нийцлийн аудитын газрын ахлах аудитор Н.Өлзийханд, Гүйцэтгэлийн аудитын газрын ахлах аудитор У.Оюунхүү, Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын аудитын менежер С.Энхбаатар, “Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” хязгаарлагдмал хариуцлагатай компанийн гүйцэтгэх захирал Б.Даваадалай, мөн компанийн Стратеги, бизнес хөгжлийн газрын дарга Б.Мэндбаяр, Санхүүгийн бодлогын газрын дарга Ц.Зоригтбат, “Эрдэнэс Тавантолгой” хувьцаат компанийн гүйцэтгэх захирал Б.Чагнаадорж нар оролцов.

Хуралдаанд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Байнгын хорооны асуудал эрхлэх газрын дарга Б.Хатантуул, мөн газрын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны ажлын албаны ахлах зөвлөх Ц.Баянмөнх, зөвлөх Г.Алтанцэцэг, Б.Баярсайхан, референт Б.Баясах, Т.Нарантунгалаг, О.Мөнгөнчавхдас нар байлцав.

Төсвийн төсөлтэй холбогдуулан Улсын Их Хурлын гишүүн Ө.Шижир, А.Ариунзаяа, Ц.Туваан, О.Алтангэрэл нарын тавьсан асуултад Монгол Улсын сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Б.Энхбаяр, Сангийн сайд З.Мэндсайхан, Сонгуулийн ерөнхий хорооны дарга Н.Мягмар, Онцгой байдлын ерөнхий газрын дарга Г.Ариунбуян, Сангийн яамны Төсвийн зарлагын хэлтсийн дарга П.Бат-Эрдэнэ, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ нар хариулж, тайлбар хийв.

Улсын Их Хурлын гишүүн Ч.Лодойсамбуу, Ц.Туваан, С.Зулпхар нар үг хэлэв.

Байнгын хорооноос гарах танилцуулгыг Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлэхээр тогтов.

Уг асуудлыг 15 цаг 55 минутад хэлэлцэж дуусав.

Байнгын хорооны хуралдаанаар 1 асуудал хэлэлцэв.

Хуралдаан 1 цаг 26 минут үргэлжилж, ирвэл зохих 32 гишүүнээс 23 гишүүн хүрэлцэн ирж, 71.9 хувийн ирцтэйгээр 12 цаг 56 минутад өндөрлөв.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:

ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛТЫН БАЙНГЫН
ХОРООНЫ ДАРГА

Б.ЖАВХЛАН

Тэмдэглэл хөтөлсөн:

ХУРАЛДААН ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ
ГАЗРЫН ШИНЖЭЭЧ

П.МЯДАГМАА

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛ

2026 оны 10 дугаар сарын 06-ны өдөр,
Лхагва гараг Төрийн ордон “Жанжин Д.Сүхбаатар” танхим 11 цаг 30 минут

ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛТЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

С.Зулпхар: Байнгын хорооны эрхэм гишүүдийнхээ энэ өдрийн амгаланг айлтгая. Байнгын хорооны гишүүдийн олонх хүрэлцэн ирж Байнгын хорооны ирц 65.6 хувьтай бүрдсэн тул ТББХ-ны 2026 оны 10 дугаар сарын 6-ны өдрийн хуралдаан нээснийг мэдэгдье ээ.

Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлыг танилцуулъя.

Хэлэлцэх асуудал.

1.Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй хуулийн төслүүдийг чуулганаар хэлэлцүүлэх эсэх асуудлаар санал хураалттай

2.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, ЭМД-ын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд. Засгийн газар 2026 оны 8 сарын 31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн 2 дахь хэлэлцүүлэг танилцуулга Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлэхээр байгаа.

Хэлэлцэх асуудалтай холбогдуулан саналтай гишүүд байна уу? Саналтай гишүүн байхгүй байна. Хэлэлцэх асуудалдаа орё.

Нэг.Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй хууль, тогтоолын төслүүдийг чуулганаар хэлэлцүүлэх эсэх асуудал

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5.7-д энэ хуулийн 5.1-д заасан жагсаалтад ороогүй хууль тогтоолын төсөл өргөн мэдүүлснийг зөвлөлийн саналыг харгалзан ТББХ хэлэлцэж хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонх дэмжсэн бол чуулганаар хэлэлцүүлнэ гэж заасан. Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн төсөл бүрээр санал хураалт явуулахаар байгаа.

Санал хураалттай тул гишүүдийг танхимдаа ирэхийг урьж байна. Ирцдээ орсон гишүүд байгаа гишүүд маань танхимдаа орж байна ирнэ үү.

Санал хураалтад бэлдье. Санал хураалтад бэлтгэе. 2 гишүүн ороогүй харагдаж байна. Боллоо ирцийн санал хураалт явуулъя.

Санал хураалт.

Зөвшөөрсөн 11 буюу 52.14 ирцийн санал хураалт боллоо. Санал хураалтаа явуулъя.

Монгол Улсын Засгийн газраас 2026 оны 7 сарын 6-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя аа.

Санал. Хураалт.

Санал хураалтад оролцсон 21 гишүүнээс 12 буюу 57.1 нь дэмжсэн тул санал дэмжигдлээ.

2.Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн П.Наранбаяр нарын 9 гишүүнээс 2026 оны 7 сарын 22-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Нийгмийн сүлжээнд хүүхдийн оролцоог зохицуулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя аа.

Санал хураалт.

Санал хураалтад оролцсон 21 гишүүнээс 13 гишүүн дэмжсэн, 61.9-өөр дэмжигдсэн байна аа.

3.Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн Х.Ганхүлэг нарын 10 гишүүнээс 2026 оны 8 сарын 21-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай хууль шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганы хэлэлцүүлгийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя.

Санал хураалт.

Санал хураалтад 22 гишүүн оролцсоноос 13 гишүүн буюу 59.1-ээр дэмжигдсэн байна.

4.Монгол Улсын Засгийн газраас 2026 оны 8 сарын 24-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Өгөгдлийн тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя аа.

Санал хураалт.

Санал хураалтад 22 гишүүн оролцсоноос 14 гишүүн буюу 63.6-аар дэмжигдсэн байна.

5.Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Бат-Эрдэнэ нарын 4 гишүүнээс 2026 оны 8 сарын 25-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Тусгай хамгаалалттай газар нутгийн тухай хууль шинэчилсэн найруулгын төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5

дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя аа.

Санал хураалт

Санал хураалтад 22 гишүүн оролцсоноос 13 гишүүн буюу 59.1-ээр дэмжигдсэн байна аа.

6.Монгол Улсын Засгийн газраас 2026 оны 9 сарын 2-ны өдөр өргөн мэдүүлсэн Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя.

Санал хураалтад 22 гишүүн оролцсоноос 12 гишүүн буюу 54.5-аар санал дэмжигдсэн байна.

7.Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Уянга нарын 3 гишүүнээс 2026 оны 9 сарын 11-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Байгалийн нөөцийн ашиглалтын ил тод байдлын тухай хуулийн төсөл болон хамт өргөн мэдүүлсэн хуулийн төслүүдийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя аа.

Санал хураалт.

Санал хураалтад 23 гишүүн оролцсоноос 12 гишүүн буюу 52.2 хувиар санал дэмжигдсэн байна аа.

8.Монгол Улсын Их Хурлын гишүүн С.Цэнгүүн нарын 31 гишүүнээс 2026 оны 9 сарын 29-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.7 дахь хэсэгт заасны дагуу чуулганаар хэлэлцүүлэхийг дэмжье гэсэн томьёоллоор санал хураалт явуулъя аа.

Санал хураалт

Санал хураалтад 23 гишүүн оролцсоноос 13 гишүүн буюу 56.6 хувиар санал дэмжигдсэн байна. Монгол Улсын Их Хурлын 2026 оны намрын ээлжит чуулганаар хэлэлцэх асуудлын жагсаалтад ороогүй хуулийн төслүүдийг чуулганаар хэлэлцүүлэх эсэхийг шийдвэрлэх тухай асуудлыг хэлэлцэж дууслаа.

11.40 цаг

Дараагийн асуудал оръё.

Хоёр.Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүд /Засгийн газар 2026.08.31-ний өдөр өргөн

мэдүүлсэн, хоёр дахь хэлэлцүүлэг, танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргүүлнэ/

Засгийн газар 2026 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдөр өргөн мэдүүлсэн Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, ЭМД-ын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн 2 дахь хэлэлцүүлгийг хэлэлцэж эхэлье ээ.

Хэлэлцэж байгаа асуудалтай холбогдуулан хуралдаанд оролцож байгаа албан тушаалтнуудыг танилцуулъя. Албан тушаалтнуудыг танхимд оруулъя аа.

Сангийн сайд Мэндсайхан Төсвийн байнгын хороон дээр байгаа юм байна. Орж ирнэ. ТАЗ-ийн дарга Цэдэвсүрэн, СЕХ-ны дарга Мягмар, ЗГХЭГ-ын Тэргүүн дэд дарга Б.Батцэцэг, Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэд дарга Ц.Одхүү, Сонгуулийн ерөнхий хорооны Тамгын газрын дарга Д.Бат-Эрдэнэ, Үндсэн хуулийн цэцийн Тамгын газрын дарга Г.Билгүүн, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн гишүүн Энхбат, Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов орлогч Цэдэнжав, Сангийн яамны ТНБД-ын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэгч Санжаадорж, ЗГХЭГ-ын Санхүү хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Д.Гантуяа, Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Б.Мөнх-Эрдэнэ Сангийн яамны Татварын бодлогын газрын дарга Ч.Чимидсүрэн, Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилт, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Дэлгэржаргал, Сангийн яамны газрын дарга нар Төсвийн байнгын хороон дээр байгаа юм байна. Орж ирнэ гэж бодож байна. Оруулж ирээрэй. Сангийн яамны Санхүүгийн бодлогын газрын дарга С.Тулгаа, Сангийн яамны Санхүү төсвийн судалгааны газрын дарга Л.Ичинноров, Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Санхүү хангамжийн хэлтсийн дарга Б.Лхагвасүрэн. Санхүүгийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Н.Цэвэлмаа, Үндэсний аудитын газрын тусгай чиг үүргийн аудитын газрын захирал, тэргүүлэх аудитор Д.Баярсайхан, Шадар сайдын ахлах зөвлөх бөгөөд ажлын албаны дарга Б.Мөнх-Оргил, Онцгой байдлын ерөнхий газрын дарга Г.Ариунбуян, Онцгой байдлын ерөнхий газрын Санхүү ард талын газрын Санхүүгийн хэлтсийн дарга Т.Мөнх-Эрдэнэ, СХЗГ-ын Захиргаа. Удирдлагын газрын дарга Ууганбаяр, НЗД-ын 1 дүгээр орлогч Б.Мөнхбат. Мөнхбат дарга байхгүй байна. НЗДТГ-ын Санхүү, хөрөнгө оруулалтын газрын дарга Б.Сүх-Очир, Эдийн засаг хөгжлийн яамны Макро эдийн засгийн бодлогын газрын Төсвийн хүрээний төлөвлөлтийн хэлтсийн дарга О.Мягмардорж, ҮАБЗ-ийн Ажлын албаны Санхүүгийн хэлтсийн дарга Х.Отгонжаргал, Сангийн яамны Төсвийн зарлагын хэлтсийн дарга П.Бат-Эрдэнэ, Сангийн яамны Төсвийн орлогын хэлтсийн дарга Г.Гантулга, Сангийн яамны Төсвийн нэгтгэлийн хэлтсийн дарга Содномдаржаа, Сангийн яамны Санхүү, хөрөнгийн удирдлагын хэлтсийн дарга Ш.Бат-Эрдэнэ, Үндэсний аудитын газрын Аудитын шийдвэрийн хэрэгжилтийн газрын аудитын менежер С.Энхбаатар, Гүйцэтгэлийн аудитын газрын ахлах аудитор У.Оюунхүү, Нийцлийн аудитын газрын ахлах аудитор Н.Өлзийханд, Сангийн яамны Хөгжлийн санхүүжилтийн хэлтсийн дарга Б.Ганзориг, “Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” ХХК-ийн гүйцэтгэх захирал Даваадалай, “Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” ХХК-ийн Стратеги бизнес хөгжлийн газрын дарга Б.Мэндбаяр, “Чингис хаан баялгийн сан нэгдэл” санхүү бодлогын газрын дарга Ц.Зоригтбат, Эрдэнэс Тавантолгой ХК-ийн Гүйцэтгэх захирал Чагнаадорж. Ийм бүрэлдэхүүнтэй байна аа.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн далдугаар зүйлийн 70 дугаар зүйлийн 2-т Байнгын хорооны хуралдаанд гишүүд тухайн Байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд хууль санаачлагч Монгол Улсын

ерөнхий аудитор, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн дарга болон төсвийн ерөнхийлөн захирагч нараас асуулт асууж, үг хэлж болно гэсэн байна. Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, ЭМД-ын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн талаар асуулт асуух гишүүн байна уу? Асуулт асуух гишүүд нэрээ өгье.

Алтангэрэл гишүүнээр тасалъя. Дараалалд оруулсан байдлаар Шижир гишүүн асуулт асууя.

Ө.Шижир: Өдрийн мэнд. Өнгөрсөн жилээс л яриад байгаа нөгөө төсөвт өртгөө нэмэгдүүлдэг байдал чинь энэ жил дахиад л ороод л ирлээ л дээ. 2025 оноос 2026 оны хооронд нийтдээ 437 төсөл хөтөлбөр 805 тэрбумаар нэмэгдэж байсан. Тэгээд тэрийг тухайн үед бас тодорхой тайлбарлахгүй л яваад байсан. 2026-2027 онд буюу 2027 оны төсөв дээр 497 төслийн 219 нь анхны төсөвт өртгөөсөө нийт тоогоороо 1.3 их наядаар өссөн байна шүү дээ.

Тэгээд ингээд бид нар байнга ингээд төсөвт өртгөө ингээд л нэмээд байх юм уу? Энэ чинь бүүр жишиг боллоо шүү дээ. Тэгээд ирэх жил яах юм. 2 их наядаар нэмэгдэх үү, 2028 оны төсөв 3 их наядаар нэмэгдэх үү? Төсөвт өртгүүд нь. Нөгөө нэг жилд 1км зам барьдаг улс болъё гээд байсан хааччихсан бэ? Нөгөө зуухан хүүхдийн ортой дотуур байрыг 5, 6 жил барьдаг улс хэвээрээ байх юм уу? Тэгээд ийм байдлаар хэдүүлээ ингээд үрэн таран хийгээд байх юм уу? Айлаар ч ингэж хийхгүй шүү дээ. Бид нар ингээд энэ чинь төсвийн сахилга бат биш шүү дээ. Одоо тэгээд яах юм ингээд л хэдүүлээ нэг ийм жишиг тогтоочоод л тэгээд л энд нэг хэдэн хүн асуусан болоод л тэнд Сангийн яам нь боож орж ирсэн төслөө хамгаалах байдлаар ингээд л бай яваад байх юм уу? Тэгээд жилд ингээд л 10 их наяд тэр улсад зардлаа нэмээд л байх юм уу? Яг энэ байдлаар бол 2028, 2029 оны төсөв өөрөө урсгал зарлалаас өөр хөрөнгө оруулалтын зардалгүй болно шүү.

Засгийн газрын сайд байсан хүмүүс нь дараагийн сайддаа дараагийн Монгол Улсад ямар ч орон зай үлдээхгүй шүү дээ. Хөрөнгө оруулалтын. Одоо би өөрийнхөө үедээ төсвөө хэдэн их наядаар нэмэгдүүлээд ч хамаагүй ажил энийгээ хийгээд авчихъя, үлдсэн нь одоо надад хамаагүй гэдэг хоноцын сэтгэлээр хандаад байна шүү дээ. Би дахиад нэг юм уншиж өгье дөө. Монгол Улсад төрийн өмчөөр маш их хөрөнгөтэй. 2027 оны улсын төсөв дээр төрийн өмч өөрийнхөө объектуудыг түрээслээд 1.7 тэрбум төгрөгийн орлого олно гээд биччихэж. Ингээд энэ нь 2020 онд 2.4 тэрбумын орлого олдог олдог байсан бол 1.7. Эсрэгээрээ төрийн байгууллагууд, төслийн нэгжүүд, төртэй холбоотой ямар нэгэн барилга байгууламжууд 2027 оны төсөв дээр 119 тэрбум 812 сая төгрөгөөр бусдаас объект түрээсэлнэ гээд биччихжээ. Төсөв дээр чинь тийм байна. Ийм байж болдог юм уу? Бид нар өөрсдийнхөө хөрөнгийг өөрөө ашиглаж болдоггүй юм уу? Төр өөрөө хөрөнгөө хэрэглэхээр метр квадратыг нь 50 мянгаар түрээсэлдэг. Та нар энэ хажууд байгаа хуучин өргөө кино театр байсан технологийн парк хэдээр түрээсэлдэг юм мэдэх үү? Монголбанкны хажууд байгаа төрийн байгууллага хэдээр түрээслэхийг мэдэх үү? Тэгээд өөрсдөө болохоор 1м2-ыг нь 170 мянган төгрөг хүртэл түрээсэлж байгаа шүү дээ. Төрийн байгууллагууд төслийн нэгжүүд нь. Тэгээд нөгөө чөлөөлье гээд байдаг юм чинь эндээс эхэлдэггүй юм уу. Бид нар тийм баян улс болчихсон юм уу? Сангийн яамныхан. Зүгээр л гарын салаагаар урсгаж байна шүү дээ. Энэ зүгээр хоёрхон жишээ шүү. Өчнөөн жишээ байна. Одоо ингээд та нарыг орж ирэх болгонд 1, 1-ээр нь асууна аа.

Энэ чинь төсвийн бодлого биш шүү дээ. Төрийн хэмнэлтийн бодлого биш байна шүү дээ. Чөлөөлье гэсэн чинь биш байна шүү дээ. Ам ажил 2 чинь зөрөөд байна шүү дээ. Өөрийн эзэмшлийн объектдоо өөрсдөө ороод байж болдоггүй юм уу? Яагаад заавал бусдад 50 мянгаар түрээслээд өөрсдөө 170 мянгаар түрээслээд байгаа юм. Төрийн өмчийн хороо руу би энэ дээр бичиг явуулчихсан байгаа. Хурдан ирүүлээсэй гэж хүсэж байна. Тэгээд хариултаа авъя.

С.Зулпхар: Төсвийн зарлагын өсөлт болон байрны түрээстэй холбогдуулаад Сангийн сайд Мэндсайхан хариулт өгье. Мэндсайхан сайдын микрофоныг нээе.

Одоо Мэндсайхан сайд хариулъя.

3.Мэндсайхан: Шижир гишүүний асуултад хариулъя.

Энэ яах вэ төсвийн төлөвлөлтийг та нөгөө шууд анхны хөрөнгө оруулалт болон энэ 2027 онд санхүүжих дүнгээр нь хараад шууд 2027 оноо аваад харьцуулж хараад байх шиг байна. Ер нь энэ төсөвт өртгийн төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсөвт өртөг өсөх асуудлыг Сангийн яам сайн дураараа хийчихдэг ч асуудал биш. Ерөнхийдөө аудитаар дүгнэлт гаргаад магадлан хийлгээд энэ дээр нь үндэслэж явж байгаа. Тэгэхдээ энэ тийм сайн зүйл биш ээ. Тантай санал нэг байна.

Тийм учраас миний хувьд бол таны ярьж байгаатай суурь зарчим нэг байгаа. Сая өнгөрсөн 7 хоногт Засгийн газраар хэлэлцүүлээд Төсвийн хөрөнгө оруулалтын тухай хуулийг, Удирдлагын тухай хуулийг шинээр өргөн барьж байгаа Их Хуралд. Цаашдаа бид нар хөрөнгө оруулалтыг яг Их Хурлын гишүүд шийдэхээс илүүтэй парламент шийдээд байх ёстой. Анхан шатын хэрэгцээн дээрээс нь сум сууринаас нь өгсүүлээд аймаг, орон нутгийн хэрэгцээ, тухайн төсвийн хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр нь юунаасаа байх юм, хөрөнгө оруулалтынх нь хэрэгцээ нь хаанаас байгаа юм гэдгийг нь анхан шатаас нь явуулаад 5 үе шаттай болгож байгаа юм. Ийм хуулийн төсөл оруулж ирж байгаа юм. Тэгээд энэ хөрөнгийн хөрөнгө оруулалтын өгөөжийг цааш нь үнэлдэг хөрөнгийн дансанд автал нь бид нар энэ харилцааг авч явдаг. Сургууль, цэцэрлэг баригдлаа гэхэд ямар асуудал үүсэж байна гэхээр төсөв өртөг нь байнга өсөөд явж байдаг. Нөгөө талдаа бариад дууссаны дараа тоног төхөөрөмжийг нэмж тавих ас худалдаж авах асуудал байдаг. Хэрвээ бид нар хөрөнгө оруулалт тавих гэж байгаа бол энэ асуудлыг нь иж бүрнээр нь тавьдаг энэ хуулийн зохицуулалтуудыг яг одоо Их Хурлаас өргөн барихад бэлэн болчихсон байгаа. Одоо ингээд ар 10 сард энэ асуудлыг хэлэлцээд явна аа.

Ер нь цаашдаа энэ асуудлыг шийдэхгүй бол энэ асуудал байнга яригдана. Төсөвт өртөг өсдөг ер нь зүгээр хаана ийм асуудал яваад байна вэ гэхээр энэ магадлалгүй, магадлалыг төсвийн хөрөнгө оруулалт дээр магадлан хийдэг энэ асуудлыг ерөөсөө цаашдаа бид нар байхгүй болгох ёстой. Энэ шинэ хуулийн төсөл дээр энэ асуудлыг та хөндөж оруулж ирж байгаа юм. ТЭЗҮ-ийн тооцоо зураг төсөв баталсан бол эргээд төсөвт өртөг өсөж байгаа тэрний хариуцлагыг тэнд л хүлээх ёстой. Түүнээс биш магадлан гэдэг дунд нь нэг ийм функц гаргаж ирээд төсөвт өртгийг байнга нэмэгдүүлдэг, тэрийг дагаад төсвийн хөрөнгө оруулалтыг оновчгүй үр дүнгүй болгодог ийм байдал л үргэлжлээд байгаа юм.

Тэгэхээр энэ хуулийн зохицуулалтаар би энэ асуудлыг шийдээд оруулаад ирнэ гэж тооцож байгаа. Ингээд хуулиа Засгийн газар өргөн барьж байгаа. Ер нь

зүгээр яах вэ тэр төслүүдтэй холбоотойгоор нийтдээ одоо Сангийн яам 47 төслийн нэгжүүдийг энэ 2026 оны 1 сарын 1-ээс эхлэн нэгтгээд 17 болгоод, оффис түрээсийн байрны зардлыг бууруулаад явж байгаа. Тэр юуны холбогдолтой асуудлыг бол төрийн өмчийн ашиглалттай холбоотой асуудлуудыг Энхбаяр сайд, Хэрэг эрхлэхийн сайд хариулах нь зөв байх аа.

С.Зулпхар: Энхбаяр сайд нэмж хариулъя.

Б.Энхбаяр: Шижиr гишүүний хөндөөд байгаа энэ байрны түрээстэй холбоотой асуудал ер нь сүүлийн 3 жилийн хугацаанд энэ огцом тэлсэн байна лээ. Засгийн газраас энэ асуудлаар ажлын хэсэг 4 сард гараад энэ бүх төрийн өмчийн агентлагууд, улсын үйлдвэрийн газрууд, төрийн өмчийн компани бүгдэд нь энэ түрээснийх нь асуудлыг нь шалгаж 3 сарын хугацаанд шалгаад тэгээд Засгийн газрын хуралдаанаар 7 сард хэлэлцээд шийдвэр гарсан байгаа. Өндөр түрээс төлдөг энэ ажлуудыг 1 дүгээрт зогсоосон. Таны хэлж байгаа энэ төрийн өмчийн 5 мянга орчим байгууллагууд 5 мянга орчим шүү байгууллагууд түрээс төлж байр түрээсэлж байгаа зардал нь нэг жилийн 100 тэрбум давчихсан байгаа. 30 сая доллароор байр түрээсэлж байгаа. Энэ байрны түрээс.

С.Зулпхар: Хариултыг бүрэн авъя, цаг нэмье. Харин.

Б.Энхбаяр: Түрээслээд жилдээ орж байгаа орлого нь бол 5 тэрбум төгрөг байгаа. Энэ ажлын хэсгийн хүрээнд судалгаа гарсан. Энэ ажлын хэсэг үргэлжлүүлж ажиллаж байгаа. Дуусаагүй байгаа. Сая хэлсэнчлэн зөвхөн 7 сард бид энэ ажлын хэсгийнхээ хүрээнд судалсны үндсэн дээр 22 УТҮГ-ыг татан буулгасан. Өндөр үнэтэй байруудыг түрээслэхийг нь зогсоосон. Эндээс жишээлбэл хамгийн өндөр түрээстэй нь ИНЕГ, шүүх 2 байгаа. Өөрөөр хэлбэл шүүх бид өөрийн байргүй учраас маш их хэмжээний байруудыг түрээсээр өндөр үнэтэй түрээсэлж ашиглаж байгаа юм байна лээ. Тэрийг нь Засгийн газар сая өнгөрсөн сард хуралдаад Монгол Улсын шүүхийн энэ өндөр түрээс төлж байгаа 3 байрных нь асуудлыг Засгийн газар шийдвэрлэсэн байгаа.

С.Зулпхар: Шижиr гишүүн тодруулчихъя. Тэгээд дараа нь ахиад тайлбар авахаар бол ахиад нэмээд авчихъя. Шижиr гишүүний микрофоныг нээе.

Ө.Шижиr: Ер нь сүүлийн 6 жил огцом өссөн юм байна лээ. 2020 онд 28 тэрбум төгрөг байсан энэ зардал өөрөө 2027 оны төсөв дээр 119 тэрбум 812 сая болоод ороод ирсэн. Нийт өсөлт нь 320 хувь. Үүнтэй адилхан ингээд урсгал зардлууд чинь бүгдээрээ хамгийн багадаа 153 хувь өссөн байна. Бүх урсгал зардлууд. Тэр нь ер нь зардлууд чинь өөрөө цаашаа ингээд нэмэгдээд яваад байхаар дахиад хэлье Энхбаяр сайд аа, Сангийн сайд аа.

Дараа дараагийн сайд нар чинь хөрөнгө оруулалтын орон зайгүй болж байна шүү дээ. Бид нар нэг удаагийн шинжтэй орлогоор байнгын зардлуудыг санхүүжүүлж байгаа байхгүй юу. Жишээ нь ОТ гэх мэт. ЭТТ байсан жишээ нь ЭТТ компани 8.4 их наядаар бусад төслүүдийг санхүүжүүлчихсэн. Тэнд Монголчууд 29 хувь нь иргэн хувь эзэмшдэг, санхүүжүүлсэн төсөл дээр 29 хувийг эзэмшиж байгаа юу иргэд. Яагаад гэвэл миний хувь эзэмшдэг компаниас төслүүд санхүүжүүлээд байна шүү дээ. Тэгэхээр тэнд адилхан 29 хувь эзэмших үү. Тэнд ашиглалтад орох.

С.Зулпхар: ЗГХЭГ-ын дарга Монгол Улсын сайд Энхбаяр хариулъя.

Б.Энхбаяр: Саяын ярьж байгаа төрийн 100 тэрбумаар жилд түрээслээд байгаагийн хамгийн том нь бол гадаад улсад суугаа манай ЭСЯ консулуудын байруудын түрээс байгаа. Манайх нөгөө өндөр үнэтэй гадаад улсуудад худалдаж авахгүй, өндөр үнэтэй түрээс төлж ЭСЯ консулын газрууд ажиллаж байгаа. Энэнийх хамгийн дийлэнх зардал нь эзэлж байгаа.

Хоёрдугаарт нь төрийн өмчийн сургуулийн хүртээмж байхгүй байгаа учраас хувийн сургууль, цэцэрлэг явуулах боломжтой байрнуудын түрээс байгаа 2 дахь нь.

Засгийн газар бол төрийн өмчийн компаниуд энэ улсын төсөвт үйлдвэрийн газруудын өндөр түрээснүүдийг бүгдийг нь болиулчихсан байгаа. Яг Засгийн газрынхаа дотоод дахь асуудлаа цэгцэлчихсэн. Одоо энэ зардлын дүн дотор нь яг задаргааг нь харах юм бол саяын ярьж байгаа энэ гадаад улсад суугаа ЭСЯ, консул хувийн өмчийн сургууль цэцэрлэгийн байр түрээсэлж байгаа. Энэ зардал бол түрээсийн нийт зардлын дийлэнх болчихсон ийм дүнтэй байгаа.

С.Зулпхар: Шижир гишүүн тодруулах уу? Шижир гишүүн тодруулахгүй юм байна аа. Улсын Их Хурлын гишүүн Ариунзаяа асуулт сууна. Микрофоныг нээе.

А.Ариунзаяа: Нэгдүгээрт Улсын Их Хурал, Улсын Их Хурлын Тамгын газарт, Байнгын хороод хамаарах асуудалтай холбоотой улсын төсөв дээр ийм ийм өөрчлөлтүүд байна үүн дээр анхаарах ёстой гэсэн санал, дүгнэлт гардаг байсан. Энэ жил огт ийм ажил хийгдсэнгүй. Дотроо зохион байгуулалт хийгээд энэ анализ хийдэг албан тушаалууд ер нь цомхотгосон гэж ойлгосон. Энийг нэг эргүүлээд гаргаад өгөөч. Яг тухайн Байнгын хорооны гишүүдэд тухайн Байнгын хорооны харьяалагдах асуудалтай холбоотой улсын төсөв дээр юун дээр анхаарах вэ гэдэг энэ анализ дүгнэлт чинь аягүй их хэрэгтэй шүү дээ. Тэгэхгүй бүх Байнгын хороон дээр маш өргөн хүрээтэй л асуудлууд яригдаад байна шүү дээ. Энийгээ нэг эргээд бий болгож өгөөч. Улсын Их Хурлын гишүүдэд ажлаа хийхэд хамгийн гол түшиг болох анализ дүгнэлтээр хангаж өгөх чинь Улсын Их Хурлын Тамгын газар шүү дээ.

Тэгэхээр энэ чиглэлийг нь үүрэг чиглэлийг нь эргүүлээд бий болгож өгөөч гэсэн 1 дүгээр хүсэлт байна.

Хоёр дахь нь болохоор Улсын Их Хурал гэхээс илүүтэй Засгийн газар энэ нийгмийн түншлэлийн асуудлаа нэг тодорхой болгож өгөөч ээ. Маргааш Засгийн газар хурал дээрээ Засгийн газрынхаа хуралдаан дээрээ яг энэ байгуулсан хэлэлцээрээ яах юм бэ? 3 талт хэлэлцээр зохион байгуулж байна гэж сошиал дээрээ ч гэсэн тавьсан хуралдаан нь болсон шүү дээ. 2, 3 хоног хэлэлцээрээ явуулсан. Тэгээд гарын үсгээ зураад бичиг баримтаа хоорондоо солилцоод зургаа авхуулаад нийгэмдээ хэлэлцээр байгууллаа гээд мэдээллээ явуулчихсан шүү дээ. Тэгээд тамгаа дарахгүй зугтаагаад байх юм. Тэгээд энэ чинь хэлэлцээр байгуулаагүй гэсэн үг биш шүү дээ.

Тэгээд би яагаад энийг асуугаад байна вэ гэхээр улсын төсөв дээр энэ чинь дор хаяж 230 орчим тэрбум төгрөгийн нөлөөлөлтэй байхгүй юу. ЭМД-ын шимтгэл төрөөс дааж байгаа хэсэг дээр сайн дурын шимтгэл, НДШ дээр яг адилхан. Эргээд бусад нөлөөллүүдтэй байхгүй юу. Тэгэхээр хэрэвзээ энэ хэлэлцээрийг түр хойшлуулъя гэж байгаа бол одоо болохгүй л бол Ерөнхий сайд, эс үгүй бол Хэрэг эрхлэхийн сайд асуудлыг гартаа аваад Хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний

тухай хуулийн 6.2. Засгийн газар өөрөө түр царцаах, тогтвортой байлгах санал гаргаж болно оо. Нийтийн эрх ашгийн үүднээс гээд. Энэ заалтыг нэг хэрэглээч. Энэ чинь хэлэлцээрээ байгуулчхаад зүгээр гарын үсэг зурчхаад тамга дарахгүй зугтсанаар хэлэлцээр байгуулаагүй гэсэн үг биш шүү дээ. Нэг сайд бол Засгийн газар л гэж харна шүү дээ. Энэ дээрээ тодорхой болгож өгөхгүй бол яг энэ төсвийн ажлын хэсэг дээр 230, 240 орчим тэрбум төгрөгийг урсгал зардлаас шилжүүлэх хэрэгтэй болох байхгүй юу. Энэ бол маш чухал шүү. Эрүүл мэндийн салбарын цалин хөлсний асуудал. Сая тодотголоор бид нар чинь 80, 90 тэрбум төгрөгийг суулгаж өгсөн шүү дээ. Цалин хөлсөө тавьж чадахгүй байгаа юм чинь.

Эргээд ЭМД-ын сангаас энэ санхүүжилт нь цалин хөлсний асуудал явж байгаа учраас төсвөөс нэг ч төгрөг тавигдахгүй. Тэгээд цалин хөлсийг нь нэмэгдүүлье гэвэл иргэддээ үзүүлж байгаа үйлчилгээнээсээ л хумьж эргээд нөгөө цалин хөлсийг нь л тавьж байгаа шүү дээ. Тэгэхээр ядаж энэ хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээ тодорхой болгох юм бол энэ нь ядаж цэгцрэх юм даа л гэж бодож байна. Хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэхэд төрийн байгууллагууд чөдөр тушаа болмооргүй байна аа. Яах вэ Хүний хөгжил, нийгмийн бодлогын байнгын хороон дээр ярина л даа. Гэхдээ энд угаасаа хүмүүс нь байгаа учраас төр өөрөө хуулиа биелүүлдэг байх ёстой. Төрийн байгууллагууд Ахмадын сан байгуулах, ХАБ-ын ажиллагаанд сан байгуулах гэх зэрэг хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлээч. Ийм л санал байна. Асуулт байхгүй, санал. Тодорхой болгож өгөөрэй Засгийн газар.

С.Зулпхар: Их тодорхой саналууд. Эхний саналын хүрээнд Улсын Их Хурлын Тамгын газрын дэд дарга Одхүү дарга та дүн шинжилгээ мэдээлэл бэлдэж өгөх юм байна шүү дээ тийм ээ. Энэ мэдээллийг ер нь гишүүдэд өгөх юм байна. Бусад саналуудыг холбогдох албан тушаалтнууд анхаараад явах нь ээ.

Улсын Их Хурлын гишүүн Туваан асуулт асууя. Микрофоныг нээе.

Ц.Туваан: 2027 оны төсөв орж ирж байна тэгээд огцом нэмэгдэлтэй буюу 43.5 их наядын төсөв. 2.3-ын алдагдалтай ийм төсөв. Тэгээд бид хэд чинь саяхан бас нэг энэ алдагдалгүй төсөв гээд л ярьж байсан тэр энэ тэртэй харьцуулахад энэ 2.3 их наядын алдагдал гэдэг бол маш өндөр тоо. Тэгээд энэ алдагдлыг чинь эргээд хаанаас санхүүжүүлэх вэ гэдэг асуудал гарч ирнэ.

Мэдээж энд тэндээс зээлж гаднын зээл тусламжаар л санхүүжүүлж таарах байх л даа энэ алдагдлаа. Дотоодоос санхүүжүүлэх гэхээр энэ ирэх жилийн энэ эдийн засгийн нөхцөл байдал хүнд л байгаа. Уул уурхайн компаниудын ашиг орлого тэндээс авах татвар багасаж орж ирнэ. Яагаад вэ гэхлээр тэнд голчлон хэрэглэдэг нөгөө бензин дизель түлшний үнэ огцом нэмэгдчихсэн. Тэгэхээр энэ дээр мэдээж орлого буурч орж ирнэ. Бас үүнтэй холбоотойгоор ХАА-н салбар өсөлттэй харагдахгүй байгаа. Тэгэхээр энэ төсөв өөрөө энэ өндөр төсвөө бүрдүүлэхэд нэлээн асуудал гарч ирнэ гэж ингэж харж байгаа.

Дээрээс нь энэ төсвийн алдагдлаа ДНБ-ий 2 хувиар оруулж ирээд 2.3 их наядар тавьчихсан байдаг. Саяхан бид нар Их Хурал дээр нэг санал хураагаад 3 хувь болгоно гээд ингээд санал хураачихсан санагдаад байх юм. Одоо ингэж алдагдлаа бүр нэмж яах гээд байгаа юм бэ? Энэ ямар учиртай юм бэ? Тэртээ тэргүй 2.3-тай байж байж 3 болгочхоод дахиад гурав аравны хэд гээд ийм юм явах гээд байна шүү дээ. Энэ дээр ер нь нэг Сангийн яам юм уу, Эдийн засаг, хөгжлийн яамнаас нэг байр суурь сонсодохье. Тэгээд энэ дээр танай яг энэ салбарын

яамдууд чинь ямар байр суурьтай байгаа юм? Энэ 3 хувь болгосныг би л лав дэмжмээргүй байгаа юм. Тэгээд энэ дээр яг яамдууд нь ямар байр суурьтай байгаа юм? Энийг нэг хэлээд өгчхөөч.

Дараагийн асуудал нь энд энэ бензиний үнэ нэмэгдсэнтэй холбоотой манайд энэ тээвэр, тэгээд бусад энэ зардлууд юмны үнийн өсөлт нээрээ замбараагүй нэмэгдэж байна л даа. Үүнтэйгээ эсрэгцүүлээд нөгөө талдаа худалдаа, үйлдвэр, үйлчилгээний салбарын орлого энэ талын үйлдвэр үйлчилгээ эрх эрхэлдэг хүмүүс ерөөсөө хаалгаа барьсан, орлого байхгүй болсон ийм л байдалтай байгаад байна шүү дээ. Тэгэхээр яах вэ? Энэ дээр зарим нь бид нар энэ төсвөөрөө энэ орлогогүйдлийг дэмжих гээд ийм өндөр оруулж ирж байгаа гээд ингээд ярьж байх шиг байна лээ. Тэгэхээр энэ нь яг энэ зөв арга хэмжээ мөн юм уу биш юм уу мэдэхгүй байна. Энэ дээр манай энэ холбогдож байгаа 2027 оны төсөв ярьж байгаа учраас энд орж ирсэн байгууллагуудаас яг та хэдийн цалин, яг танай албан хаагчдын цалин ямар хувь хэмжээгээр нэмэгдэж орж ирж байна вэ? Энэ нэмэгдлүүд чинь энэ төсөв дээр сууж уу?

Дээрээс нь Сангийн яам ерөнхийгөөрөө ирэх жил мэдээж бид нар чинь хуулиараа ахмадын тэтгэврийг инфляцтай адилтгаж нэмдэг болсон. Энэ инфляц чинь өндөр байгаа. Ирэх жилийн ахмадын тэтгэвэр, энэ цалин хөлс, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн энэ нөгөө авдаг тэтгэмжийн нэмэгдлүүдийн тоог надаа яг нэг энэ нь тэдэн хувь, энэ нь тэдэн хувь гэж орсон гэдэг зүйлийг нэг хэлээд өгөөч.

СЕХ тэр нөгөө хар машины нөгөө нэг санхүү юмнууд юу болсон бэ? Тэр тавигдаж орж ирсэн үү? Эс үгүй бол тавигдаад дуусчихсан байгаа юу гэдгийг бас нэг тодруулаад хэлээдхээч дутуу байгаа л гээд ярьж байсан. Тэр нэг асуудлыг хэлчих.

Онцгойгоос энэ Төв аймгийн Эрдэнэсант сум дээр өнгөрсөн жил Монгол Улсын Ерөнхий сайд ажилласан. Энэ ажиллах үеэрээ тэр нэлээн тийм өргөн олон аймгийн уулзвар ийм газар байдаг. Юугаа нэмчих үү, дараа нь болох уу?

С.Зулпхар: Танд угаасаа хугацаа байгаа, хангалттай, ахиж нэмж болно, шууд нэмчихье. Асуултаа нэгмөсөн асуучихъя. Хугацааг нь нэмээд өгчихье. Микрофон нээе.

Ц.Туваан: Энэ дээр тэр Булган, Өвөрхангай, Төв аймгийн зааг нутаг, Төв аймгийн Эрдэнэсант тэгээд маш их хэмжээний газар нутаг, хүн ам, малын төвлөрөл ихтэй талбай ихтэй ийм нутаг аа.

Тэгэхээр тэрэн дээр нутгийн удирдлагууд сумдын удирдлагуудын хүсэлтийг үндэслээд энэ хэсэгт нэг ийм эрэн хайх аврах анги шийднэ ирэх жилийн төсөв дээр шийднэ гэсэн ийм зүйл ярьж байсан. Энэ зүйл суусан байгаа юу? Тэгээд ер нь энэ бусад энэ эрэн хайх бүлгүүдийнхээ санхүүжилт дээр ер нь хэр анхаарч чадсан бэ? Ер нь нэлээн л төсөв дутагдалтай дутуу гуцуу ер нь яг аюул осол тохиолдоход хөдлөхөд нэлээн хүндрэлтэй л харагдаад байдаг юм. Энэ асуудал дээр генерал нэг хариулт өгөөч.

С.Зулпхар: 4 асуулт. Эхний 3 асуудал төсвийн алдагдал, бензиний үнэ ханш нэмэгдэж байгаа асуудал. Цаашлаад төрийн албан хаагчид цалин хөлс, ахмад настны тэтгэвэртэй холбоотой асуудлаар Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро

эдийн засгийн бодлогын газрын дарга Мөнх-Эрдэнэ хариулъя. Сангийн яамнаас холбогдох албан тушаалтан байвал нэмээд хариулж болно.

Дараагийн 3 дахь асуулт дээр СЕХ-оос Бат-Эрдэнэ дарга хариулъя. 5 дахь асуулт дээр Онцгойгоос Ариунбуян генерал хариулъя.

СЕХ-оос Мягмар дарга байгаа юм байна шүү. Уучлаарай. Мягмар дарга хариулах юм байна. 9 номерын микрофоныг нээе.

Б.Мөнх-Эрдэнэ: Эдийн засаг, хөгжлийн яамны Макро эдийн Засгийн газрын дарга Мөнх-Эрдэнэ гишүүний асуултад хариулъя аа.

Сая Эдийн засгийн байнгын хороо Төсвийн байнгын хорооны хамтарсан хурал дөнгөж сая болсон. Тэгээд хэрвээ би зөв ойлгосон бол нөгөө ирэх жил Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль дээр тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 2 хувийн алдагдалтай байгааг 3 хувь болгож өсгөх санал больчих шиг боллоо. Сая хамтарсан Байнгын хорооны гишүүд болих талаар шийдчих шиг боллоо гэж би ойлголоо. Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн ДНБ-д эзлэх хувь бол 20 онд жишээлбэл -11 хувьтай, 2021 онд 6 хувьтай, 2022 онд 1.9 хувьтай ингээд явж ирсэн. Эдийн засаг, хөгжлийн яам байгуулагдсанаас хойш Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийнхаа энэ 2 хувийн хязгаараас давж болохгүй гэдэг зарчмыг мөрдөөд бодлогын хувьд бол тийм байр суурьтай байгаа. Тэгээд цаашдаа бол аль болох эдийн засгийн өсөлтөө хангаад, алдагдлыг үе шаттайгаар бууруулах алдагдал их байлаа гэж бодоход 2 хувиасаа хэтэрч болохгүй гэдгээр л төлөвлөж байгаа.

2027 оны алдагдлын ДНБ-д эзлэх хэмжээ 2 хувьтай, 2028 оных 2 хувьтай, 2029 оных нэг хувьтай байхаар энэ удаагийн төсвийн хүрээний мэдэгдэл, төсвийн төсөөлөлд өргөн барьсан байна аа.

Цалингийн бодлогын асуудлыг Сангийн яам хариулах ёстой юм болов уу.

С.Зулпхар: Хоёр дахь асуулт байгаа. 2 дахь асуулт бол бензиний үнэ нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор ААН-үүд хаалгаа барьж байгаа. Одоо энэ оруулж ирж байгаа төсөв чинь ААН-үүдээ ингээд дэмжсэн ийм төсөв байж чадах юм уу гэсэн ийм асуулт байсан шүү дээ. Энэ дээр давхар хариулъя. Сангийн яамнаас Санжаадорж дарга байхгүй байна. Сангийн яамнаас Бат-Эрдэнэ дарга хариулъя.

9 номерын микрофон.

П.Бат-Эрдэнэ: Сангийн яам, Зарлагын хэлтэс Бат-Эрдэнэ, Туваан гишүүний асуултад хариулъя. Цалин хөлстэй холбоотой 2027 оны 2 дугаар улирлаас төрийн захиргааны албан хаагчдын цалинг болон төрийн тусгай албан хаагчдын цалинг 20 хувиар, төрийн үйлчилгээний албан хаагчдын цалин хөлсийг 10 хувиар нэмэгдүүлэхээр холбогдох зардал болох 888 тэрбум төгрөгийг 2027 оны төсвийн төсөл дээр тусгаж орж ирсэн байгаа. Мөн 2026 оны төсвийн тодотголоор боловсролын салбар эрүүл мэндийн салбар болон шинжлэх ухаан болон бусад төрийн үйлчилгээ гэсэн салбаруудын цалин хөлсийг бүгдийг нь нэмж байгаа. Энэ тодотголоор нэмэгдэж байгаа цалин хөлсний 2027 оны нөлөөллийг мөн ирэх оны төсвийн төсөлд тусгаж оруулж ирсэн Засгийн газар. Тэгээд нийт цалингийн санг нэгдсэн төсвөөрөө харах юм бол 2 их наяд 574.4 тэрбум төгрөгөөр.

С.Зулпхар: Туваан гишүүн тодруулъя. Туваан гишүүн энэ манай Байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд бол халамж болон тэтгэврийн асуудал бол яригдахгүй юм байна. Тэгэхээр тэр асуудлаар тодруулга авах уу? Өөр тодруулах зүйл байгаа юу? Туваан гишүүний микрофоныг нээе.

Ц.Туваан: Тийм яах вэ энэ чинь нөгөө би сая асуухад нөгөө энд харьяалагдаж орж ирсэн байгууллагуудтай ялангуяа энэ төрийн тусгай, онцгойгийнхон энэ тэрийн цалин гээд тэгээд ерөнхийд нь энэ ерөнхий байдлаар асууж байгаа юм шүү. Тэгээд энэ дээр нэг их айхтар хүнд зүйл гарахгүй байх. Тэгээд сая Сангийн яамныхан гүйцээгээд нөгөө тэтгэвэр, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд энэ тэрээ бэлдээд яг хувиар нь хэлээд өгчхөөрэй. Гүйцээгээд хэлээд өгчхөөрэй. Нөгөө юу СЕХ Онцгойбаяр хариулсны дараа та нэг яачих. 2 дугаар улирал 4 сарын 1-ээс гэж нэг юм ойлголоо. Тэгээд 2 нэмэгдлийн хувь дутуу байна.

С.Зулпхар: СЕХ-оос санал тоолох машинтай холбоотой асуудлаар Мягмар дарга хариулъя. Микрофон 9-ийг нээе.

Н.Мягмар: Байнгын хорооны гишүүддээ энэ өдрийн мэнд хүргэе. Туваан гишүүний асуултад хариулъя аа. 2027 оны төсөвт сонгуулийн санал тоолох автоматжуулсан төхөөрөмж болох хар машин гэж бидний ярьдаг энэ төхөөрөмжийн үлдэгдэл 2 мянган машины төсвийг бол Монгол Улсын Засгийн газраас ирэх оны төсөвт суулгаж оруулж ирсэн. Нийт дүнгээрээ 29.2 тэрбумын дүн орчихсон суучихсан явж байгаа. Энэ дүнгээр яах юм бол нийтдээ 3 мянган машиныг бол ирэх онд бид нар эхний улиралдаа багтаагаад хүлээж авчихна гэсэн төлөвлөгөөтэй ажиллаж байна. Энэ онд бид нар мянган машиныг хүлээж аваад энэ 7 хоногт ерөнхийдөө техникийн баталгаажуулалтыг нь хийгээд дуусаж байна гэж ингэж хүлээлттэй байна. Ингэх юм бол ирэх оны 1 дүгээр улиралдаа бол нийтдээ 3 мянган машинтай Монгол Улсын 2027 оны Ерөнхийлөгчийн сонгуульд бол бэлтгэл ажлыг хангаж орно оо гэж.

С.Зулпхар: Ямар ч байсан асуудал бүрэн төсвийн хүрээнд шийдэгдсэн. Бэлтгэл хангагдсан гэж ойлголоо. Эрэн хайх ангитай холбоотой асуудлаар онцгой байдлын газрын дарга генерал Ариунбуян хариулъя. Ариунбуян генералыг 1 дүгээр микрофон дээр суулгачихъя. 1 дүгээр микрофоныг нээе.

Г.Ариунбуян: Туваан гишүүний асуултад хариулъя. Онцгой байдлын ерөнхий газрын дарга генерал Ариунбуян илтгэж байна аа.

Төв аймгийн Эрдэнэсант суманд эрэн хайх аврах бүлэг байгуулахтай холбоотой аймаг орон нутгийн удирдлагаас тодорхой санал ирсэн. Урьд нь бид Төв аймгийн Лүн сумд эрэн хайх аврах бүлэг байгуулсан боловч тухайн үед үйлчлэх хүрээний хувьд энэ асуудалтай гээд ингээд Булган аймгийн Дашинчилэн сум руу шилжүүлсэн байдаг. Тэгээд энэ ирэх оны төсөвт бол Засгийн газрын 2024, 2025 оны тогтоолоор байгуулагдсан 12 салбар нэгжийг шинээр үйл ажиллагааг эхлүүлэхтэй холбоотой зардлыг суулгасан. Энд бол Төв аймгийн Эрдэнэсант сум ороогүй. Одоо Засгийн газрын тогтоолоор шинээр 20 салбар нэгжийг өргөтгөж байгуулах шинээр байгуулахтай холбоотой энэ тогтоолын төсөлд тусгах замаар ингээд.

С.Зулпхар: Туваан гишүүн тодруулах уу? Саяын асуудалтай холбогдуулаад. Ариунбуян генералын хариултыг гүйцэд авъя.

Г.Ариунбуян: Төв аймгийн Эрдэнэсант суманд бүлэг байгуулах асуудлыг Засгийн газрын тогтоолд тусгаж шийдвэрлүүлэхээр ажиллана. Энэ бол ингээд үндсэндээ 2028 оноос хэрэгжихээр шийдэгдэнэ гэж та ойлгож болно оо. Тэгээд ер нь төрийн тусгай чиг үүрэгтэй байгууллагуудын цалин хөлс ялангуяа онцгой байдлын байгууллагын албан хаагчдын цалин үндсэн цалин ирэх онд 20 хувиар, үйлчилгээний албан хаагчдын цалин 10 хувиар нэмэгдүүлэхээр бид нар тусгасан. Мөн Засгийн газрын 2026 оны үгүйсгэгч дугаар тогтоолоор онцгой байдлын байгууллагын албан хаагчдын онцгой нөхцөлийн нэмэгдлийг 5 хувиар нэмэгдүүлсэн. Өөрөөр хэлэх юм бол 5, 15, 20 гэсэн ийм хувиар нэмэгдэлтэй холбоотой зардал нэмэгдэж тусгагдсан болно оо.

С.Зулпхар: Бат-Эрдэнэ даргад түрүүний асуусан асуулттай холбогдуулаад тоон мэдээлэл байвал товчхон өгчих үү? Бат-Эрдэнэ дарга микрофон. Нэг дээр очоод сууж байя. Микрофон 8.

П.Бат-Эрдэнэ: Туваан гишүүний асуултад нэмэлт тодруулга өгье.

Ирэх оны хувьд бол 4 дүгээр сарын 1-ээс төрийн захиргаа, төрийн тусгай албан хаагчдын цалин 20 хувиар, төрийн үйлчилгээний албан хаагчдын цалин энэ онд тодотголоор нэмэгдсэнээс дахин 10 хувиар нэмэхээр холбогдох зардлыг төсвийн төсөлд тусгасан. Үүн дээр ахмадуудын тэтгэврийг мөн инфляцтай уялдуулж 1 дүгээр сарын 1-ээс 10 хувь нэмэхээр, мөн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмжийг мөн 10 хувиар нэмэхээр холбогдох зардлуудыг тусгасан. Гэхдээ төсвийн тодотгол дээр энэ нөгөө халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж, асаргааны тэтгэмж, Баясгалан гишүүний саналтай холбоотойгоор өөрчлөгдсөн.

Тийм учраас ирэх оны төсөв дээр Их Хурлын хэлэлцүүлгийн явцад энийг нөгөө энэ онд нэмэгдсэнтэй нь уялдуулсан байдлаар өөрчлөх ийм шаардлага давхар үүсэж байгаа. Мөн суурь тэтгэвэр 11 дүгээр сараас эхлээд явна. Энэ маань ирэх онд ингээд бүтэн жилээрээ хэрэгжээд явах ийм байгаа.

С.Зулпхар: Туваан гишүүн тодруулъя.

Ц.Туваан: Ганцхан зүйл тэр энэ тусгай хэрэгцээт иргэдийнх нэмэгдэж байгаа. Энэ чинь тэгээд таны ярианаас хоёрдмол утгатай сонсогдчихлоо. Тэгээд та нэг залруулаад хэлчихгүй юу? Энэ боловсролын байгууллагыг бид нар чинь нэмээд тэгээд тэрийгээ нөгөө нэг хуучин цалингаас нь нэмэгдлээ бодож байгаад энэ удаагийн төсвийн тодотгол чинь явчихсан шүү дээ. Тэгээд тэрэн шиг юм болохгүй биз дээ. Тэрийг та нэг албан ёсоор одоо ингээд 11, 12 дээр тодорхой хувиудаар нэмэгдээд энэ нэмэгдсэнээсээ дараагийн хувиар бодох хүсэлт чинь орж ирнэ биз дээ? Энийг та нэг баталгаажуулаад хэлээдхээч.

С.Зулпхар: Бат-Эрдэнэ дарга хариулъя. Микрофон 8.

П.Бат-Эрдэнэ: Засгийн газраас нийгмийн халамжийн сангаас олгодог бүх төрлийн асаргааны тэтгэмжүүдийг 2027 оноос 10 хувиар нэмэхээр тооцож холбогдох зардлуудыг 2027 оны төсөвт тусгаж өргөн мэдүүлсэн байгаа Их Хуралд. 2026 оны тодотголын хэлэлцүүлгийн явцад гишүүний гаргасан саналтай холбоотойгоор нөгөө асаргааны тэтгэмжүүд нэмэгдэж байгаа хувь хэмжээ мөнгөн дүнгүүд өөр өндөр хувиар нэмэгдэж байгаа 10 хуваас.

Тийм учраас 2027 оны төсөв дээр яг одоо өргөн барьсан байгаа эх үүсвэрийн хүрээнд ирэх онд энэ онд нэмэгдсэн тэтгэвэр тэтгэмжийг бүтнээр нь олгож чадахгүй.

Тийм учраас энэ ирэх оны төсвийн хэлэлцүүлгийн явцад Байнгын хороо, ажлын хэсэг дээр холбогдох зардлуудыг мөн өргөн барьсан зардал дотор багтааж зохицуулалт хийх замаар нэмж тусгаж өгөх ийм шаардлагатай байгаа гэдгийг тодруулж хэлье ээ. Баярлалаа.

С.Зулпхар: Туваан гишүүн асуулт асууж хариулт авлаа. Улсын Их Хурлын гишүүн Алтангэрэл асуулт асууна. Гишүүний микрофоныг нээе.

О.Алтангэрэл: Энэ Төрийн өмчийн хороо тэгээд Даваадалай захирал байх шиг байна. ТӨК-удын талаар асуу. Манай Ерөнхий сайд, Учрал Ерөнхий сайд, ЗГХЭГ-ын сайд байхаасаа авхуулаад энэ ТӨК-ийн шинэчлэл нэлээн ярьсан. Сүүлийн 1, 2 жилд ямар дорвитой өөрчлөлт гарав? Та бүхэн хариуцсан ажил дээрээ ямар санаа, санаачилга гаргаж тэр чинь ямар хэмжээний үр ашиг өгөв өө? Тодорхой тоо баримттайгаар энэнд хариулаач. Яг тодорхой тоо баримттай, ерөнхий санаа бодол, хүсэл мөрөөдөл ярихгүйгээр.

Дараагийнх нь Онцгой байдлаас асууя. Онцгой байдлынхан тоног төхөөрөмж хангалтгүй байдаг юм байна лээ. Өнгөрсөн жил жишээлбэл манай Архангай аймгийн Тэрхийн цагаан нуурт эмгэнэлтэй үйл явдал болоод л тэр усны гүнийг хардаг дрон явуулъя гэхэд л тэр нь Өвөрхангайд хэрэглэгдэж байгаа гээд байхгүй байх жишээний. Тоног төхөөрөмжийн хангалт чинь ямархуу байна. Ирэх жил яаж сайжрах нь вэ? Энэ бол өөрөө эрсдэлд орсон Монгол иргэдийн амь настай шууд холбоотой, эд хөрөнгөтэй нь холбоотой асуудал учраас та бүхэн ирэх жил ер нь ямар шинэчлэл хийхээр байна гэж?

Дараагийн дугаарт нь энэ гоц халдварт өвчинтэй холбоотойгоор мал нэлээн устгаж байна аа. Хохирлыг барагдуулах асуудал нь манай онцгой байдлын албатай нь хамаатай байна уу? Хамаагүй байна уу? Энэ дээр ямар байдлаар ажиллаж байна.

Энэ харахад нэг хэдэн хонь, ямаа харагдаад байж болно л доо, мал устгахад. Гэхдээ энэ чинь малчин хүний нар салхинд, хүйтэн нойтонд олон жил явж арвижуулж байгаа буянт мал нь учраас тухайн айлын амьдралд маш том гарз хохирол учирч байгаа юм. Тэгээд энэ нөхөн олговрыг олгох тал дээр ер нь ямар байдалтай байна вэ? Удааширч байна, өгөхгүй байна, тооцохгүй байна гэдэг ийм гомдлууд их сонсогдоод байгаа. Энэ дээр ямар байдалтай арга хэмжээ авах юм бэ гэж.

Дараа нь би Энхбаяр сайдаас асууя. Сая энэ Байнгын хороон дээр тэр Цахим хөгжлийн яам Номин сайд байх шиг байсан. Тэгэхдээ Номин сайдаас өмнөх ажлын тухай ярьж байх шиг байсан. Төсвийн тодотгол ярьсан чинь тодотгол шүү. Тэгээд тэр мөнгөтэй холбоотой санал өөр нэг гишүүн гаргах гэсэн чинь үгүй энэ мөнгө чинь бид нар аль хэдийн зарцуулчихсан мөнгө юм аа. Тэгээд одоо ингээд тодотголоор бид нар залруулах гэж байгаа маягийн юм ярьж байна лээ л дээ. Үгүй ингэж болдог юм уу? Төсвийн хуульд заагаагүй мөнгийг зарцуулбал энэ өөрөө гэмт хэрэг биш юм уу? Энэ дээр Хэрэг эрхлэх газрын байр суурь тэр тусмаа таны байр суурь юу байгаа вэ? Ингэж хэрэглэчихсэн мөнгийг залруулж болдог юм уу гэдэг нь ийм асуулт.

Дараа нь Малчны тухай хууль. Малчны тухай хууль хуулиар малчдын НДШ-ийг нөхөн төллөх гэж заагаад уг хууль маань хэрэгжиж эхлээд 2 жил гаран боллоо. Хэрэгжүүлэх ёстой субъектүүд нь хэрэгжүүлдэггүй. Сүүлдээ материаллаг хэм хэмжээ нь нөхөн төлнө өө гэсэн материаллаг хэм хэмжээ нь байхад журам батална гэсэн. Энэ нэг Засгийн газрынх нь журам нь батлагдаагүй гэдгээр ингээд уяад энэ аргаа ядаад гишүүд хуулийн төсөл санаачилж байна л даа.

Тэгэхээр ер нь засаг дээр энэ нэгэнт батлагдчихсан Малчны тухай хуулийн малчдын НДШ-ийг нэг удаа нөхөн төлүүлэх талаар ямар нэг арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхээр яригдсан уу, яригдаж байна уу? Энэ дээр анхаарал тавьж байна уу? гэсэн ийм тодорхой асуултууд.

С.Зулпхар: 4 асуулт. Эхний асуултад Төрийн өмчийн бодлого зохицуулалтын газрын дарга Цэнгэл дарга хариулъя. Микрофон номер 8.

Б.Цэнгэл: Алтангэрэл гишүүний асуултад хариулъя аа. Тэгэхээр намайг ажил авч байхад 2022 онд 135 ТӨК байсан юм. Бид бол нэгдэж нийлүүлэх, өөрчлөн байгуулах хөтөлбөрийг Засгийн газар үе шаттай авч хэрэгжүүлсний үр дүнд өнөөдөр 110 гаруй компанид орсон. Бид та бүхэн баталсан ТӨК-ийн засаглалын тухай хууль 1 сарын 1-ээс хэрэгжих гэж байна. Тэгээд энэ дээр бид өмчлөлийн бодлогыг Их Хуралд орж хэлэлцүүлэхээр Засгийн газраас ажлын хэсэг гарсан ажиллаж байгаа. Саяхан бид бид нар энэний бэлтгэл ажлын хүрээнд Засгийн газар бол Улсын үйлдвэрийн газруудыг өөрчлөн байгуулах Засгийн газрын тогтоол батлагдсан. Үүгээр бол 67 үйлдвэрийн газруудыг нэгтгэж нийлүүлж заримыг нь компанийн хэлбэр лүү шилжүүлж заримыг нь нийт үйлчилгээний байгууллага болсон. Энэ хүрээнд бол ерөнхийдөө ойролцоогоор бол 30 орчим хувийн бүтцийн өөрчлөлтөд хамрагдах ийм үр дүн гарч ирж байгаа. Мөн 10 сарын дундуур буюу 10 сарын 15-нд бид өмчлөлийн бодлогыг Засгийн газрын хурлаар хэлэлцүүлээд улмаар Их Хуралд өргөн барина. Энэ өмчлөлийн бодлого бол 6, 7 багц асуудлын хүрээнд нэлээн нарийвчлалтай асуудлууд оруулж ирэхээр байж байгаа.

Өөрөөр хэлбэл компани тус бүрээр нь бид нар Их Хуралд танилцуулах юм. Тухайлбал МИАТ компанийг яах юм. Төрийн банкныг яах юм гээд детальчилсан байдлаар өмчлөлийн бодлогыг бид Их Хуралд өргөн барихаар ажлын хэсэг ажиллаж байна аа. Та мэдэж байгаа байх. Бид нар Эрдэнэс Монгол нэгдэл дээр Засгийн газар шуурхай арга хэмжээ авч ажиллаж байгаа. Эрдэнэс Монгол нэгдлийг бол яг үндсэн хуулийн 6.1 2-т заасан чиг үүргийнх нь дагуу баялгийн санд нь чиглүүлсэн ийм ассент менежментийн компани буюу сангийн хэлбэрээр ажиллуулах ажил амжилттай хийгдээд явж байна гэх мэтчилэн одоо бидэнд бас хийж хэрэгжүүлж байгаа зүйл бий. Таны хэлж байгаа ТӨК-удын талаар шүүмжлэлтэй хандаж байгаа зүйл дээр би санал нэг байгаа. Компаниудын өр төлбөр бол нэмэгдсэн. Орлого нэмэгдэхийн хажуугаар өр төлбөр нэмэгдсэн ийм зүйлүүд байж байгаа.

Тийм учраас ерөнхийдөө ТӨК-удын нэг 50 орчим хувь нь ашигтай, 50 гаруй хувь нь бол алдагдалтай ийм л дүр зураг байж байгаа. Тийм учраас бид нар энэ дээр бол нэлээн дүгнэлт хийж өмчлөлийн бодлогыг ойрын үед Их Хурал руугаа оруулж ирж ажиллана аа. Баярлалаа.

С.Зулпхар: 2, 3 дугаар асуултад Онцгой байдлын газрын дарга генерал Ариунбуян хариулъя. 1 дүгээр микрофон дээр. 1 дүгээр микрофоныг нээе.

Г.Ариунбуян: Туваан гишүүний асуултад хариулъя аа. Үгүй Алтангэрэл гишүүний асуултад хариулъя, уучлаарай.

Онцгой байдлын байгууллагын техник тоног төхөөрөмжийн чадавхыг сайжруулах чиглэлээр Засгийн газар, Их Хурлаас тодорхой арга хэмжээ авч ажиллаж байна аа. Зөвхөн төсвийн хөрөнгө оруулалт гэхгүйгээр олон улсын төсөл хөтөлбөр хэрэгжүүлэх замаар хэрэгжүүлж байна. Ирэх оны төсөвт нийт тоног төхөөрөмжийн зардалд энэ оны төсөвтэй харьцуулбал 1.7 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн. Өөрөөр хэлэх юм бол 6.2 тэрбум төгрөгөөр, 2 хувиар өсгөсөн байгаа.

Хоёрдугаарт нь Азийн хөгжлийн банкны санхүүжилтээр 2 том төсөл хэрэгжиж байна. Нэг нь 32 сая долларын өртөг бүхий гамшгийн зарлан мэдээллийн нэгдсэн тогтолцоог бүрдүүлэх.

Хоёрдугаарх нь гамшгийн сөрөн тэсвэрлэх үндэсний чадавхыг бэхжүүлэх 100 сая долларын төсөл хэрэгжээд өнөөдөр онцгой байдлын байгууллагын хэмжээнд.

С.Зулпхар: Хариултыг бүрэн авъя. 1 дүгээр микрофоныг нээе.

Г.Ариунбуян: Техник, тоног төхөөрөмжийн хангамж дунджаар 58-63 хувьтай байгаа. Өөрөөр хэлэх юм бол гал унтраах, аврах ажиллагааны зориулалттай хими, цацраг, уулын аврах ажиллагаа гээд төрөл бүрээс шалтгаалсан ийм байдаг. Эдгээр төсөл ойрын 4 жилийн хугацаанд хэрэгжихээр Онцгой байдлын албаны хэмжээнд хангалт бол 80-аас 85 хүр хувь хүрэхээр ийм тооцоо судалгааг бид нар гаргаад байна аа.

Хоёрдугаарт нь тэр одоо гоц халдварт өвчний нөхөн олговортой холбоотой асуудал дээр Засгийн газраас тодорхой арга хэмжээг аваад ажиллаж байна. Өнгөрсөн 8 сард Баян-Өлгий Ховд аймагт гарсан Сат-1 хэмээх шинэ төрлийн өвчний голомтыг устгасантай холбоотой малын эрүүл ахуйн хуулийн дагуу 90 хувийн нөхөн олговор буюу 6 тэрбум төгрөгийг Засгийн газрын нөөц сангаас шийдвэрлэсэн. Одоо харин энэ ямааны годрон өвчинтэй холбоотой хорио цээрийн дэглэм мөрдөгдөж хэрэгжиж байна. Устгалын ажил үргэлжилж байна.

С.Зулпхар: ЗГХЭГ-ын дарга, Монгол Улсын сайд Б.Энхбаяр 4 дүгээр асуултад хариулъя. Микрофоныг нээе.

Б.Энхбаяр: Цэнгүүн, Номин сайд нарын асуудалд өөр сайд нар өөрсдөө хариулах байх. Би нэг зүйлд мэдэж байгаа нь яг Цэнгүүн гишүүний тэр маш олон саналууд гаргаад хасаад байсан зардал дотор жишээлбэл Хархорин хотын Үндэсний зөвлөлийн урсгал зардлаас 1.5 тэрбум төгрөг хасах санал дэмжигдчихсэн явж байгаа. Энэ юу вэ гэхээр Хархорин хотын Үндэсний зөвлөлийн ажлын алба 10 хүнтэй. Энэ төсвийн багц нь Хэрэг эрхлэхийн сайдын багц дотор явдаг учраас би энийг бол би итгэлтэй мэдэж хариулж байна. Энэ 10 хүн 9 сарын 31 хүртэл цалин авсан байгаа, одоо ажиллаж байгаа. Тэгээд сая Цэнгүүн гишүүн санал гаргаад энэ 1.5 тэрбумыг нь бүхэлд нь хасах санал дэмжигдчихсэн. Одоо энэ 10 хүнээс буцааж цалинг нь хураах.

С.Зулпхар: Хариултыг бүрэн авъя. Микрофон дахиж нээе.

Б.Энхбаяр: Тэгэхээр гишүүд маань энэ гаргаж байгаа санал дээрээ жоохон ул үндэстэй сайн судалж байгаач ээ. Энэ ажлын албаны 10 хүний 10 сар авсан цалинг буцааж тэр 10 хүнээс нь авъя гэдэг санал Цэнгүүн гишүүн гаргаад дэмжигдчихээд байна шүү дээ. Тэгээд ийм санал гаргаж болдог юм уу. Бүтэн жилийн турш ажиллуулаад олгочихсон хүний зарцуулчихсан талх болчихсон, мах болчихсон, орон байрных нь төлбөр болчихсон. Тэгчхээд энийг нь хурааж авъя гэдэг ийм санал ямар ч тооцоо судалгаагүйгээр гараад дэмжүүлчхээд яваад байгаа байхгүй юу. Одоо энэ 1.5 бол өр болж үлдэнэ баталгаатай. Тэгэхээр хууль тогтоогчид маань гаргаж байгаа санал дээрээ үндэслэлтэй санал гаргаач. Энэ чинь хэмнэлт биш байхгүй юу. Энийг хэмнэх гэж байна гэж тайлбарлаж яриад хүний авчихсан цалинг хурааж авах санал гаргаад суугаад байх юм.

С.Зулпхар: Алтангэрэл гишүүн тодруулъя.

О.Алтангэрэл: Үгүй ээ, Энхбаяр сайд аа, миний асуулт тов тодорхой би зарчим асуусан. Нэгэнт зарцуулчихсан мөнгөө тийм ээ, ингээд хууль болгож, төсөв болгож тодотгож болдог юм уу? Ийм явдал байгаа юм уу? Энэ дээр ямар нэг тайлбар байна уу гэж маш тодорхой асуусан.

Хоёр дахь асуулт Малчны тухай хуулийн хэрэгжилт дээр ярьсан зүйл байгаа юу, хэрэгжүүлэх үү? Яг ийм 2 асуулт асуусан.

С.Зулпхар: Энхбаяр сайд хариулъя.

Б.Энхбаяр: Мал, малчныг мал, малын асуудал хариуцсан сайд нь хариулах байх. Нэгэнт олгочихсон юмыг ингээд төсвийн тодотгол дээр гэж яриад байна. Энэ төсвийн тодотгол гэдэг чинь төсвийн хуульд оруулж байгаа нэмэлт, өөрчлөлт шүү дээ. Энэ дээр Засгийн газар 9 сарын 1-нд өргөн барихдаа тэр 9 сар хүртэл зарцуулчихсан дүнгээ бичнэ шүү дээ. Тэр Хархорин хотын 9 сар хүртэл ажиллаад авчихсан цалингийн дүнг нь бичиж орж ирж байгаа байхгүй юу 1.5 тэрбум төгрөгийг нь он дуусхаар нь. Тэгэнгүүт тэр нэмэлт, өөрчлөлтөөс нь шууд 9 сар дуустал авсан цалинг нь бүхэлд нь хасаад хасъя гэдэг санал гаргаад ингээд дэмжүүлчхэж байгаа байхгүй юу. Тэгээд энэ ерөөсөө байх боломжгүй байхгүй юу. Одоо тэр 10 хүнийг яах юм. Тэр хүмүүс чинь хуулийн дагуу өнгөрсөн онд 2026 оны төсөв батлагдахад цалинг нь олгоно оо гээд хуулийн дагуу л цалингаа авсан шүү дээ.

С.Зулпхар: Тэр малчны тухай хуультай холбогдуулаад энэ асуудлыг Хүний хөгжил, нийгмийн бодлогын байнгын хороон дээр эрхлэх асуудлынх нь чиглэлээр тодруулж асууж болохоор байгаа шүү. Энд хариулт өгөгдөх ёстой юм байгаа юм.

Одоо Улсын Их Хурлын гишүүд маань асуулт асууж дууслаа.

Хуралдааны дэгийн дагуу үг хэлэх гишүүн байвал нэрсээ өгнө үү? Лодойсамбуу гишүүнээр тасаллаа. Туваан гишүүнээр тасаллаа. Улсын Их Хурлын гишүүн Лодойсамбуу үг хэлнэ. Микрофоныг нээе.

Ч.Лодойсамбуу: Өнөөдөр уг нь асуулт асууж, үг хэлэхгүй гэж бодсон. Сая энэ ЗГХЭГ-ын даргын яриаг сонсоод үг хэлэхээс өөр аргагүй нөхцөл байдалд хүрч байна. Ер нь энэ Засгийн газар байгуулагдсанаас хойш их Олон Хурал олон Байнгын хорооны хурал, чуулганы хурал, ажлын хэсгийн хурлыг харлаа. Яг энэ Засгийн газрын сайд нар шиг ийм аймаар онгироо, давилуун хамжааргагүй сайд

нарыг ер нь харж байсангүй. Сая юу гэнэ вэ Цэнгүүн гишүүн зарчмын санал гаргаад Их Хурлаар оруулсных нь төлөө бараг тэнэг мангараар нь дуудаад байна уу? Яагаад байна Энхбаяр гишүүн сайд аа? Өмнөх Байнгын хороон дээр та Лувсанжамц гишүүнийг асуулт асуусан ч хэн юм гээд байна лээ. Ер нь энэ сайд нар чинь ингээд л гарахаараа ард түмнээ загнаад, орж ирэхээрээ гишүүдээ загнаад байдаг болчихсон.

Ардаа Ерөнхийлөгчтэй болохоор томроод байдаг юм уу яадаг юм та нар? Ер нь танай сайд нар, танай Засгийн газар, танай Ерөнхий сайд. Ардаа Ерөнхийлөгчтэй учраас ингээд томроод байдаг юм уу? Ер нь.

С.Зулпхар: Энхбаяр гишүүн зүгээр саналыг нь сонсьё. Лодойсамбуу гишүүн үгээ хэлье.

Ч.Лодойсамбуу: Энэ сайд нар жоохон учиртай бай. Би 2007-2008 оноос хойш энэ парламентын сурвалжлагч гээд явж байгаа. Энэ надтай хамт мөргөх зэрэгцээд явж байсан сэтгүүлч нар байна. Энэ 20 жилийн дотор би ийм онгироо сайд нар үзээгүй шүү Энхбаяр сайд аа. Хүнийг ер нь танья гэвэл мөнгө эрх мэдэл 2-ыг өгөөд үз гэдэг юм билээ. Хэрэг эрхлэхийн сандал дээрээс ямар их том болж байна. Энийг зүгээр яг эрүүл шүүмжлэл гээд авчхаарай. Би алдаагаа засаад явчхаасай гэж бодож байгаа шүү. Танай залуучууд ч гэсэн залуу сайд нар ч гэсэн бодчихоорой. Бас нэг Монголын төр нэг цаашаагаа Их Хурал нь хяналтаа тавиад Засгийн газар нь хяналтаа тавиад хариуцлагатай, ёс зүйтэй, ёс зарчимтай, ёс суртахуунтай ажиллаад Монголын төр цаашаа аятайхан нэг Монголчууддаа итгэл даахуйц хэмжээний дагавартай ажилламаар байгаа юм. Хэдэн сайд нь гарч ирээд далдганаад байх юм. Их Хурлын гишүүд та нартай ерөөсөө хэрүүл өдөөгүй. Одоо би олон хурлын жишээ харж байна. Зарчмын юм асуугаад зарчмын саналуудаа зарчмынх нь хуулийн дагуу өргөн бариад Их Хурлаараа хэлэлцүүлээд явахаар өөдөөс нь наадах чинь яахаараа тэгдэг юм, чи мэддэг юм уу, чи хэн юм, би ингэж томорч байгаа сайд нарыг энэ 20 жилийн хугацаанд хараагүй. Харин артай сайд нар ийм том байдаг юм байна гэдэг дүгнэлт хийгээд байна.

Өнөөдөр ямар сайндаа энэ олон сарын дараа бүр сая хариултыг чинь сонсоод бүр хэлмээр санагдчихлаа. Танд бүр зориуд зөвлөгөө гэж аваарай. Тэгвэл тэр төсвөө тодорхой оруулж ир гээд хэлээд байгаа шүү дээ. Одоо Цэнгүүн гишүүн тэрэнтэй холбоотой Төсвийн хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төсөл өргөн барьж байгаа. Юмаа ингээд гарчгаа тодорхойгүй тавьчхаад битүү баахан мөнгө тавьчхаад орж ирчхээд тэгээд дараа нь тэрэн дээр нь асуудал гарангуут чи ойлгосонгүй гээд загнаад байдаг чи хэн юм гээд зандраад байдаг Жоохон зарчимтай баймаар байна шүү Засгийн газар, энэ хэдэн сайд нар учиртай баймаар байна.

С.Зулпхар: Улсын Их Хурлын гишүүн Лодойсамбуу үг хэллээ.

Улсын Их Хурлын гишүүн Туваан үг хэлнэ. Туваан гишүүний микрофоныг нээе.

Ц.Туваан: Сая энэ 2 Байнгын хороо, Төсөв, Эдийн засгийн байнгын хороо хуралдаад энэ нөгөө төсвийн алдагдлыг 3 хувь, ДНБ-ийг 3 хувь гэдэг Их Хурал дээр дэмжигдсэн заалтыг 3-ны 2-оор унагаасан юм байна. Больсон юм байна. Одоо бас нэг энэ алдагдал чинь 2.3 биш бүр 3.4, 3.5 болох байсныг нь нэг юм ингээд больж байгаа юм байна гэж ингэж ойлгогдож байна. Тэгэхээр энэ зөв.

Хоёрдугаарт тэр ер нь бол энэ жилийн төсвийг ингээд харахаар 10 орчим их наядаар нэмэгдэж байгаа юм. Тэгээд энэ төсөв чинь энэ нэг нэмэгдсэн нэмэгдлүүд одоо яг иргэдэд баялаг бүтээгчдэд яг очих уу, үгүй юу гэдэг дээр би одоогоор энэ төсвийн ном дотроос олж харж чадахгүй байна. Одоо нөгөө иргэд нь орлогогүй болчхоод байгаа, дэлгүүр хоршоо зах эзэнгүй болчхоод байгаа худалдан авах чадваргүй болчхоод байгаа энэ зүйл дээр төсөвт 2027 оны төсөв дээр шийдэл олсон зүйл олж харахгүй байгаа юм. Энэ 10 их наяд эргээд инфляц болж орж ирнэ, найдвартай. Одоо байна шүү дээ 12, 13 хувьтай байгаа инфляц иргэдийн карман руу энд сууж байгаа хүмүүсийнх ч гэсэн адилхан 25-аас 30 хувь болж очиж байгаа. Угаасаа оччихсон байгаа. Юмны үнээ хар. Сүүлийн 1 сарын дотор юмны үнэ 4 хувиар өсчихсөн байгаа шүү.

Тэгэхээр иймэрхүү төсөв бас болчхоод байгаа шүү гэдгийг энэ дашрамд хэлье. Уул уурхайн салбарын орлого сайн байсан өнгөрсөн жилд нүүрсний үнэ, зэсийн үнэ тийм ээ. Ганцхан газрын тосны үнэ дээр л нэг олборлолтын бууралттай холбоотой жоохон төвлөрүүлсэн орлого нь багасаж байгаа юм байна лээ. Одоо энэ чинь буцаад татагдаад явчихна. Буцаад нөгөө бензин түлшний үнийн өсөлтдөө ихэнх нь татагдаад явна. Тэгэхээр эндээс орж ирэх орлого ингээд буурч харагдаад байгаа юм аа. Тэгэхээр энэ их алдагдлыг тавих нь буруу гэж зарчмын байр суурь хэлээд байсан нь ийм учиртай юм аа. Юун дээр энэ иргэдийн цалин энэ ТЗ-г 20 хувь гэснээ ТҮ-г 10 хувь гээд л ингээд л энэ ер нь яагаад ингээд нэг адилхан ажил хийж адилхан цаг зарцуулаад яг яс юман дээр ТҮ-ний ажилчид төрийн үйлчилгээний ажилчид авдаг ачаалал нь өндөр шүү. Та нар цэцэрлэгийн манаачийг бодоод үзээрэй. Өглөө бүүр эрт ирдэг, цэцэрлэгийн үйлчлэгч өглөө бүүр эрт ирдэг, орой хамгийн сүүлд тараад явдаг. Тэгээд цалинг нь нэмэх болохоор ингээд нэг хэсгийнх нь 20 хувь, нэг хэсгийн нь 10 хувь болоод ингээд ялгамжтай хандаад байдаг. Сая тодотгол дээр засагдаагүй маш эвгүй нөхцөл байдал үүссэн байсан. Тэр нь юу вэ гэхээр боловсролын байгууллагынх 50 хувь, эрүүл мэндийнх 30 хувь, шинжлэх ухааны байгууллагынх 10 хувь, бусад нь тэг хувь. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийнх тэг хувь гээд ингээд. Зүгээр сайхан нөгөө нэмэгдлүүдээрээ ялгаварлаад хаячихсан. Ийм зүйлүүд гарсан шүү. Тэгэхээр энийг хэдүүлээ 2027 оны төсөв хэлэлцэж байгаа учраас сайн анхаараад анзаараад явчхаарай. Дахиад ийм гомдолтой салбар үлдэх вий.

Хоёрдугаарт хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдээс тэр нэг 11, 12 сарын нэмэгдэл нийтдээ 4 төрлийн халамж дээр нэг 30 орчим их наядаар тийм өндөр биш нэмэгдэж байгаа. Ирэх оны төсвийн нөлөөлөл нь 180 орчим тэрбум болох байх. Тэгээд энэ Санжаа дарга тэр нэмэгдсэн нэмэгдлээс нь энэ юунуудыг нь бодоорой. Энэ мөнгө чинь юу ч биш болчхоод байгаа шүү. Та нар нэг их аягүй өндөр хувиар нэмж байгаа 478-ыг 600 болгож байгаа энэ тэр гээд бодож байж магадгүй. Энэ мөнгө чинь инфляцдаа идэгдээд юмны үнэдээ идэгдээд юм худалдаж авч чадахгүй болчихсон шүү. Тэгэхээр энийг анхаараад тэр нэмэгдсэн нэмэгдэл дээрээс нь юмнуудаа нэмээрэй. Боловсролын салбарын цалин хөлс шиг юм болчих вий дээ энийг анхаараарай гэж хэлье ээ.

С.Зулпхар: Туваан гишүүн үг хэллээ. Би бас нэг 2 минут үг хэлье.

Гишүүд бол өнөөдөр энд бид хэлэлцэж байгаа асуудлын хүрээнд төсөвтэй уялдуулаад бодлогын саналууд хэлж байна. Ийм учраас би ажлын хэсгийн ахлагч болон ажлын хэсгийн гишүүд энэ саналуудыг та бүхэн мэдээж хэрэг харгалзах

үүрэгтэй гэдгийг энд чиглэл болгож байна. Нэн ялангуяа жишээ нь төсвийн зардал бол бидний төсөөлж байснаас бол ихээр нэмэгдсэн, ихээр нэмэгдсэн. Тийм шалтгаан байгаа гэдэг үндэслэлүүдийг хэлж байна. Төсвийг уншиж судлах үед энэ их тодорхой байна. Гэхдээ энэ дээр Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс хэрвээ ийм зарлага их өндрөөр нэмэгдэж байгаа бол дагаад инфляц нэмэгдчихгүй байх талаас нь бодлогын ямар жишээ нь зохицуулалт байх юм бэ гэдгээ давхар тайлбарламаар байна.

Тухайлбал одоо зарлагын жишээ нь цаглавраа яаж хийх юм, импорттой холбоотой зохицуулалтуудаа яаж хийх юм. Мөнгөний бодлого яаж энэнтэй уялдах юм гээд. Энэ зүйлүүдийг бид төсвийн хүрээний асуудлаар угаасаа ярих учиртай. Макро эдийн засгийн түвшний бодлогын асуудал ч бай, бусад төсвийн санхүүгийн бодлогын хүрээ ч бай. Тэгэхээр энэ дээр та бүхэн анхаарч дараа дараагийн хэлэлцүүлэгт бидэнд тодорхой мэдээлэл өгөөч гэж байгаа юм. Би Төсвийн тогтвортой байдлын зүйлийг зүгээр нэг дүгнэлт гаргаад суух биш бодлогын жишээ нь хувилбаруудыг зохицуулалтуудыг санал болгодог байгаасай гэж бодож байна. Угаасаа тийм ч зорилготойгоор байгуулагдсан зүйл шүү дээ. Мэргэжлийн зөвлөл. Мэргэжлийн зөвлөлийг Улсын Их Хурлын гишүүн сонсож байж би шийдвэрээ гаргахад ашигладаг.

Тэгэхээр энэ талаас нь би дараагийн дүгнэлтүүдээр ч гэсэн энэ их тодорхой байгаасай гэсэн ийм зүйлийг хэлмээр байна. Гадаад нөхцөл байдал амаргүй байгаа. Бүх улс орнууд төсөв дээрээ толгой өвтгөж байгаа юм билээ. Гаднын улсууд төсвөө боловсруулж байгаатай холбоотой маргаануудыг хэлэлцүүлгүүдийг судалж байна л даа. Тэгээд яг манайтай ижилхэн байна. Энэ газрын тос болон шатах тослох материалаас шалтгаалсан байдлаар энэ эдийн засагт ямаршуу нөлөөлөл бий болох юм цаашлаад энэ нийгэм, эдийн засгийн ямар нөлөөлөл бий болох юм гэсэн нарийн тооцооллуудыг ярьж байна л даа. Би ч гэсэн энийгээ ярьж байна. Энэ үүднээс нь аваад үзэх юм бол гаднын улс орнууд төсвөө бол зарлагаа нэлээн нэмээд орж ирж байгаа ийм жишгүүд байна.

Тэгэхээр энэ үнэхээрийн зөв бодлого байна уу гэдгийг бид хэлэлцэж таарах нь гэж байгаа юм. Энэ талаас нь та бүхэн хариултыг өгөөч гэж байгаа юм. Зохицуулалтуудтай холбоотой зүйлүүд байна. Тодорхой зүйлүүд дээр сая одоо жишээ нь төрийн албан хаагчдын цалинтай холбоотой зохицуулалтыг бид уншиж танилцсан. Их тодорхой бол хувилбарууд гарсан байна лээ. Гэхдээ Засгийн газраас төрийн албан хаагчдын цалин хөлсний бодлогыг бол нэгдмэл болгоно гээд л жишээ нь ийм зорилт тавьчихсан. Энэ хүрээндээ энийгээ ярих нь зөв байх. Нэн ялангуяа одоо жишээ нь бид цаашдаа ингээд төсөв хэлэлцэж байх үед 1, 2 гишүүн гарч ирээд тодорхой салбарын асуудал энэ улс орны хамгийн чухал гэдэг ийм зорилтыг тунхаглаад энэний дагуу жишээ нь санал хураалгаад төсөвт их нөлөөлдөг байдал тодорхой болчихлоо.

Өнгөрсөн жил гарсан гэхдээ тодорхой үр дүнгүүд өгсөн. Тэрийг буруушааж байгаа юм биш. Гэхдээ энэ өөрөө бүхэлдээ бол төрийн албан хаагчдын цалин хөлсний бодлогод сайнаар нөлөөлөхгүй байгаа шүү. Энийг бид сайнаар мэдэх ёстой. Тэгэхээр энэ хууль өөрөө бэлэн болж байгаа, бодлого өөрөө бэлэн болж байгаа бол яг жишээ нь манай эрхлэх асуудлын хүрээний зүйл учраас энэ дээр Энхбаяр сайд та өөрөө жишээ нь хариуцаж байгаа учраас энийг онцгойлон хариуцаач гэсэн ийм чиглэлийг, саналыг бас хэлж байна.

Гишүүд асуулт асууж, үг хэлж дууслаа. ТББХ-ны эрхлэх асуудлын хүрээнд Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай, Үндэсний баялгийн сангийн 2027 оны төсвийн тухай, Нийгмийн даатгалын сангийн 2027 оны төсвийн тухай, ЭМД-ын сангийн 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төслүүдийн 2 дахь хэлэлцүүлгийг хийж дууслаа.

Хэлэлцүүлэг хийсэн талаарх танилцуулгаа Төсвийн байнгын хороонд хүргэнэ.

ТББХ-ны хуралдаанаар хэлэлцэх асуудал дууссан тул хуралдаан хаасныг мэдэгдье ээ. Баярлалаа.

15.55 цаг

ДУУНЫ БИЧЛЭГЭЭС ХУРАЛДААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ
ТЭМДЭГЛЭЛ БУУЛГАЖ, ХЯНАСАН: ШИНЖЭЭЧ

П.МЯДАГМАА